

УДК 631.11/.16:657

Т. І. Поверляк,

здобувач, старший викладач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту, Львівський національний аграрний університет, м. Дубляни

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ЕТАПАМИ ЇХ ЖИТТЄВИХ ЦИКЛІВ

У статті представлено підходи до визначення фінансово-економічної стійкості підприємств. Зокрема встановлено зв'язок між стійкістю підприємств та етапами їх життєвих циклів, який дозволяє максимально правильно оцінити стан підприємства.

The approaches of determination of financial-economic stability of enterprises is considered in this article. The connection between enterprises stability and phases of their life cycles which allows at the most correctly assess the enterprise position was founded.

*Ключові слова: стійкість підприємств, фінансово-економічна стійкість, життєві цикли.
Key words: enterprises stability, financial-economical stability, life cycle.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Коливання економічної активності, криза у реальній економіці та фінансовій системі України й інших країн світу істотно вплинули на стійкість роботи суб'єктів господарювання, продемонстрували їхні слабкі сторони, неготовність, надзвичайно низьку гнучкість та адаптаційні можливості для подолання існуючих труднощів. Внаслідок цього багато з них опинились на межі банкрутства і сьогодні вирішують питання забезпечення їхнього подальшого функціонування. І лише незначна частина підприємств ставить перед собою мету виживання із орієнтацією на подальший розвиток та власні ресурси [4, с. 284]. Тому увагу варто зосередити на комплексному дослідженні фінансово-економічної стійкості підприємств, яке дає змогу оцінити поточний стан підприємств та спрогнозувати їх розвиток у майбутньому. Для цього варто встановити зв'язок між показником фінансово-економічної стійкості та етапами життєвого циклу підприємств. Дослідження покаже, яку саме стратегію подальшого розвитку запропонувати для конкретного підприємства та, відповідно, певним чином полегшити процес управління, який полягає у виборі заходів і шляхів зміцнення позицій підприємства на ринку.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завданням дослідження є представлення результатів визначення рівня фінансово-економічної стійкості підприємств та її зв'язку з етапами їх життєвих циклів, з метою прогнозування подальшого розвитку підприємств.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження фінансово-економічної стійкості має складний, багатоаспектний характер та потре-

бує постійного оновлення знань. Так, значних здобутків у дослідженні цієї проблеми досягло багато відомих вчених, зокрема Ареф'єва О. В. [1], Баранівська Х. С., Білик М. Д. [2], Белінська Я. В., Жаліло Я. А., Ткаченко О. В. [3], Фещур Р. В. [4], Штембуляк Д. О. [6], Харчук Т. В. [5] та ін.

Так, Р. В. Фещурта, Х. С. Баранівська наголошують на тому, що стійкість — це комплексна категорія, що не може бути обмежена відображенням лише одного аспекта діяльності суб'єкта господарювання. Його твердження набуває уточнення в працях Т. В. Харчука, який вказує, що поняття стійкості підприємства має включати в себе не лише фінансову стійкість, а й виробничу, ринкову тощо.

О. В. Ареф'єва в своїх дослідженнях розглядає економічну безпеку підприємств, яка є відображенням фінансової стійкості. Тобто економічна безпека і фінансова стійкість підприємств залежать від ефективного управління грошовими потоками.

Тенденції зміни різних груп показників фінансової стійкості з урахуванням життєвого циклу підприємств показано в працях О. В. Ткаченка та О. В. Терещенка.

Проте чіткого універсального підходу до її визначення досі немає.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Фінансово-економічна стійкість — комплексний показник, який дає змогу оцінити поточний стан підприємств та спрогнозувати їх розвиток в майбутньому.

Фінансово-економічна стійкість підприємства тісно пов'язана із перспективною його платоспроможністю. Її аналіз дає змогу визначити фінансові можливості підприємства на відповідну перспективу. Оцінка фінансової стійкості підприємства має на меті об'єктивний аналіз величини та струк-

тури активів і пасивів підприємства і визначення на цій основі міри його фінансової стабільності й незалежності, а також відповідності фінансово-господарської діяльності підприємства цілям його статутної діяльності. Відповідно до показника забезпечення запасів і витрат власними та позиченими коштами можна назвати такі типи фінансової стійкості підприємства (табл. 1):

1) абсолютна фінансова стійкість (трапляється на практиці дуже рідко) — коли власні оборотні кошти забезпечують запаси й витрати;

2) нормально стійкий фінансовий стан — коли запаси й витрати забезпечуються сумою власних оборотних коштів та довгостроковими позиками;

3) нестійкий фінансовий стан — коли запаси й витрати забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів і позик, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат;

4) кризовий фінансовий стан — коли запаси й витрати не забезпечуються джерелами їх формування і підприємство перебуває на межі банкрутства [2, с. 329].

Фінансово стійким можна вважати таке підприємство, яке за рахунок власних коштів спроможне забезпечити запаси й витрати, не допустити невинуватого кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватись за своїми зобов'язаннями [6]. Тому оцінку стійкості підприємства доцільно здійснювати поетапно, на підставі таких показників: рентабельності, автономії, фінансового ризику, оборотності та маневреності власних коштів.

Пропонуємо розглянути фінансово-економічну стійкість сільськогосподарських підприємств з позиції етапів життєвого циклу підприємств і таким чином встановити залежність між значеннями показників стійкості та етапами життєвих циклів підприємств. Це полегшить процес вибору заходів із зміцнення фінансово-економічної стійкості підприємств, адже буде відомо, на якому етапі життя вони провадять діяльність.

Як світова, так і національна економічна система розвиваються циклічно з періодичними зростанням та спадом. Саме такі коливання забезпечують їй життя. Підприємство як елемент системи також розвивається циклічно, і вже його циклічність повністю залежить від поведінки економічної системи [8, с. 27—40].

Протягом життєвого циклу відбувається постійний перехід одного стану показників підприємства в інший. Ця постійна зміна, динаміка станів (а не проста їх сума) відображає поведінку підприємства,

Таблиця 1. Зведена таблиця показників за типами фінансової стійкості*

Показник	Тип фінансової стійкості			
	абсолютна стійкість	нормальна стійкість	нестійкий стан	кризовий стан
$\Phi^c = K_{c.об} - З$	$\Phi^c \leq 0$	$\Phi^c < 0$	$\Phi^c < 0$	$\Phi^c < 0$
$\Phi^T = K_{c.дз} - З$	$\Phi^T \geq 0$	$\Phi^T \geq 0$	$\Phi^T < 0$	$\Phi^T < 0$
$\Phi^o = K_o - З$	$\Phi^o \geq 0$	$\Phi^o \geq 0$	$\Phi^o \geq 0$	$\Phi^o < 0$
Стисла характеристика	Висока платоспроможність: підприємство не залежить від кредитів	Нормальна платоспроможність: ефективне використання позикових коштів — висока дохідність виробничої діяльності	Порушення платоспроможності: необхідне залучення додаткових джерел	Неплатоспроможність підприємства — межа банкрутства

*Джерело: [2, с. 329].

мства, тобто функціонування його в часі та виконання основних функцій, заданих зовнішнім середовищем.

Є багато підходів до визначення етапів життєвого циклу підприємств, основні з них наведено і згруповано в таблиці 2.

Так, А. Грейнер послідовно виділяє п'ять етапів еволюції і революції на життєвому шляху підприємства (організації), називаючи їх "стадіями росту". Кожна стадія — одночасно є наслідком попередньої і причиною наступної стадії. А кожен еволюційний період характеризується домінантним стилем управління, який використовується для підтримки росту, у той час, коли кожен революційний період характеризується домінантною проблемою управління, яка має бути вирішеною до того, коли ріст може продовжуватись.

Розвиваючи ідеї Грейнера, Іцхак Адізес припустив, що динаміка розвитку підприємства (організації), подібно функціонуванню більшості фізичних, біологічних і соціальних систем, має циклічний характер. Цю ідею він заклав в основу теорії життєвих циклів підприємства (організації). Згідно з моделлю Адізеса, у процесі життєдіяльності підприємства (організації) можна виділити десять закономірних послідовних етапів [7].

Проте, якщо вдуматись у зміст, то всіх їх можна умовно об'єднати та розділити на загальноприйнятні чотири спрощені стадії.

Проте підприємство не може існувати самостійно. Воно перебуває під постійним впливом економічної системи та її циклів, залежить від неї і тому управляти підприємством потрібно так, щоб показники фінансово-економічного стану забезпечували йому стійкість за будь-яких умов. Тобто не продовжували етап росту, а забезпечували якомога довший термін "життя" підприємства на ринку (внутрішньому і зовнішньому).

Тому, повертаючись до визначення фінансово-економічної стійкості підприємств як комплексної характеристики здатності їх функціонувати в умовах циклічних змін економічної системи, можна встановити певну залежність між етапами життєвих циклів підприємств та показниками фінансово-економічної стійкості (табл. 3).

Таблиця 2. Стадії життєвого циклу підприємств*

Стадії життєвого циклу підприємства	За Л. Грейнером	За І. Адісесом
Зародження	✓ Стадія 1. Ріст через креативність.	1. Виходжування.
Зростання	✓ Стадія 2. Ріст через директивне управління.	2. Дитинство.
		3. Дитинство («давай-давай»).
		4. Юність.
Зрілість	✓ Стадія 3. Ріст через делегування. ✓ Стадія 4. Ріст через координацію.	5. Розквіт.
		6. Стабілізація.
Старіння	✓ Стадія 5. Ріст через співробітництво	7. Аристократизм.
		8. Рання бюрократизація.
		9. Пізня бюрократизація.
		10. Смерть.

* Власна розробка автора.

Таблиця 3. Фінансово-економічна стійкість на етапах життєвого циклу*

Показник	Платоспроможність	Незалежність	Фінансовий ризик	Маневреність	Рентабельність
Зародження	зростає	зростає	низький	зростає	зміна не стабільна
Зростання	стабільна	стабільна	низький	стабільна	тенденція до зростання
Зрілість	оптимальне значення	оптимальне значення	тенденція до збільшення	тенденція до зниження	висока
Спад	знижується	знижується	збільшується	знижується	знижується

* Джерело: [3, с. 3].

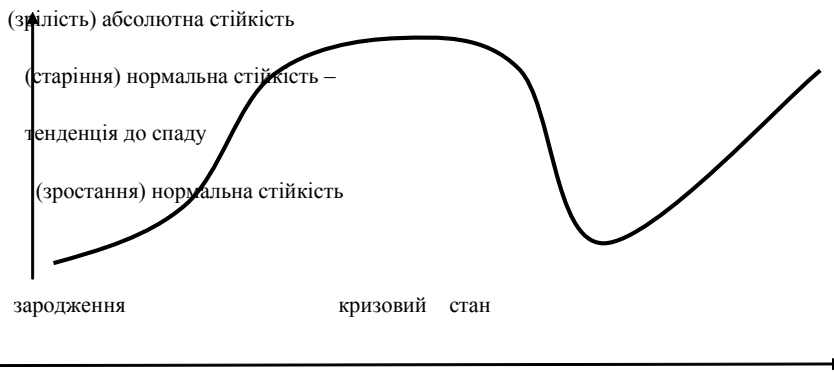

Рис. 1. Стійкість підприємств на етапах їх життєвого циклу

* Власна розробка автора.

На основі вищенаведеної таблиці 1, типи фінансової стійкості визначаються певними значеннями показників, тому співставивши цю інформацію з позицією життєвого циклу, отримуємо чітке уявлення про новий підхід до визначення фінансово-економічної стійкості підприємств.

На рис. 1 показано, як залежить стійкість підприємств від етапів їх життєвого циклу.

Отже, рівень фінансово-економічної стійкості підприємств доцільно визначати з позиції життєвих циклів підприємств. Такий підхід дає можливість точніше оцінити стан підприємства та спрогнозувати його розвиток у майбутньому з урахуванням ряду чинників економічної системи.

ВИСНОВКИ

Визначення рівня фінансово-економічної стійкості — комплексне дослідження, яке, на перший погляд, значно спрощує процес управління підприємством. Проте, на практиці все набагато

складніше. З цієї метою та задля детального дослідження фінансово-економічної стійкості запропоновано застосовувати ще й теорію життєвих циклів.

На основі співставлення показників стійкості підприємств з етапами їх життєвих циклів, дослідження дало змогу встановити між ними зв'язок.

Такий підхід, дозволяє максимально правильно оцінити стан підприємства та його місце на ринку, а отже й вірно обрати стратегію розвитку за конкретних умов.

Література:

1. Ареф'єва О.В. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи з її забезпечення / О.В. Ареф'єва, Д.М. Гордянська // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 8 (86). — С. 83—90.

2. Білик М.Д. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька. — К.: КНЕУ, 2005. — 592 с.

3. Ткаченко О.В. Зміни показників фінансової стійкості з урахуванням життєвого циклу підприємств / О.В. Ткаченко, О.В. Терещенко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_NND_2010/Economics/60648.doc.htm

4. Фещур Р.В. Економічна стійкість підприємства — становлення понятійного базису /

Р.В. Фещур, Х.С. Баранівська [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>

5. Харчук Т.В. Характеристика економічної стійкості підприємства та її елементів / Т.В. Харчук [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vetp/2011_34/11htvibe.pdf.

6. Штембуляк Д.О. Економічна стійкість підприємства як необхідна умова виживання в сучасних умовах господарювання / Д.О. Штембуляк [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://study.crimea.ua/file1345.html>.

7. Organizational lifecycle [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.referenceforbusiness.com/encyclopedia/Oli-Per/Organizational-Life-Cycle.html>

8. Schinasi, Garry J. Safeguard in financial stability: the ory and practice / Garry J. Schinasi. — Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2005. *Стаття надійшла до редакції 10.12.2012 р.*